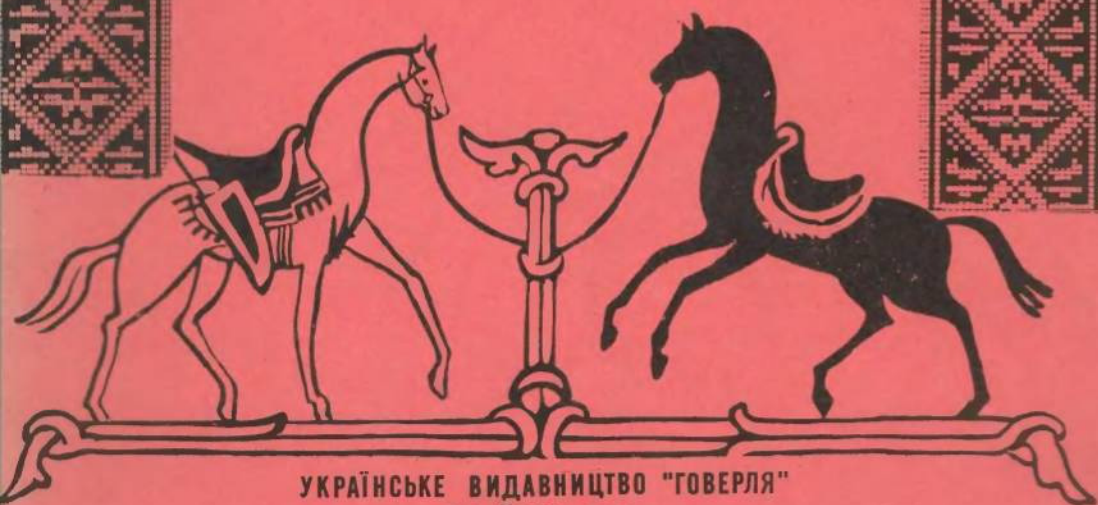

Переказала
Нашаля Забіла

СЛОВО

про Ігорів похід

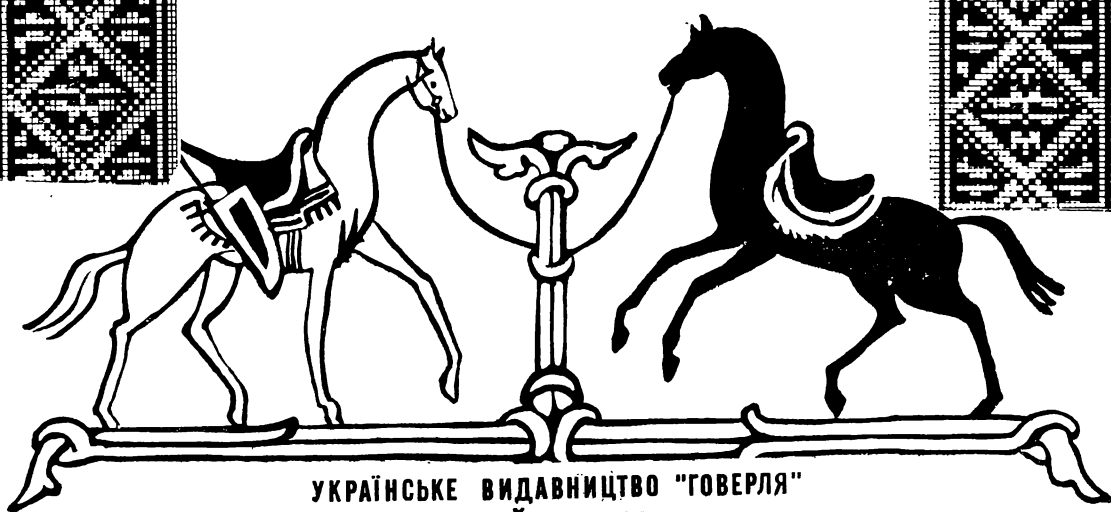

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО "ГОВЕРЛЯ"
НЮ ЙОРК - ЗДА
1965

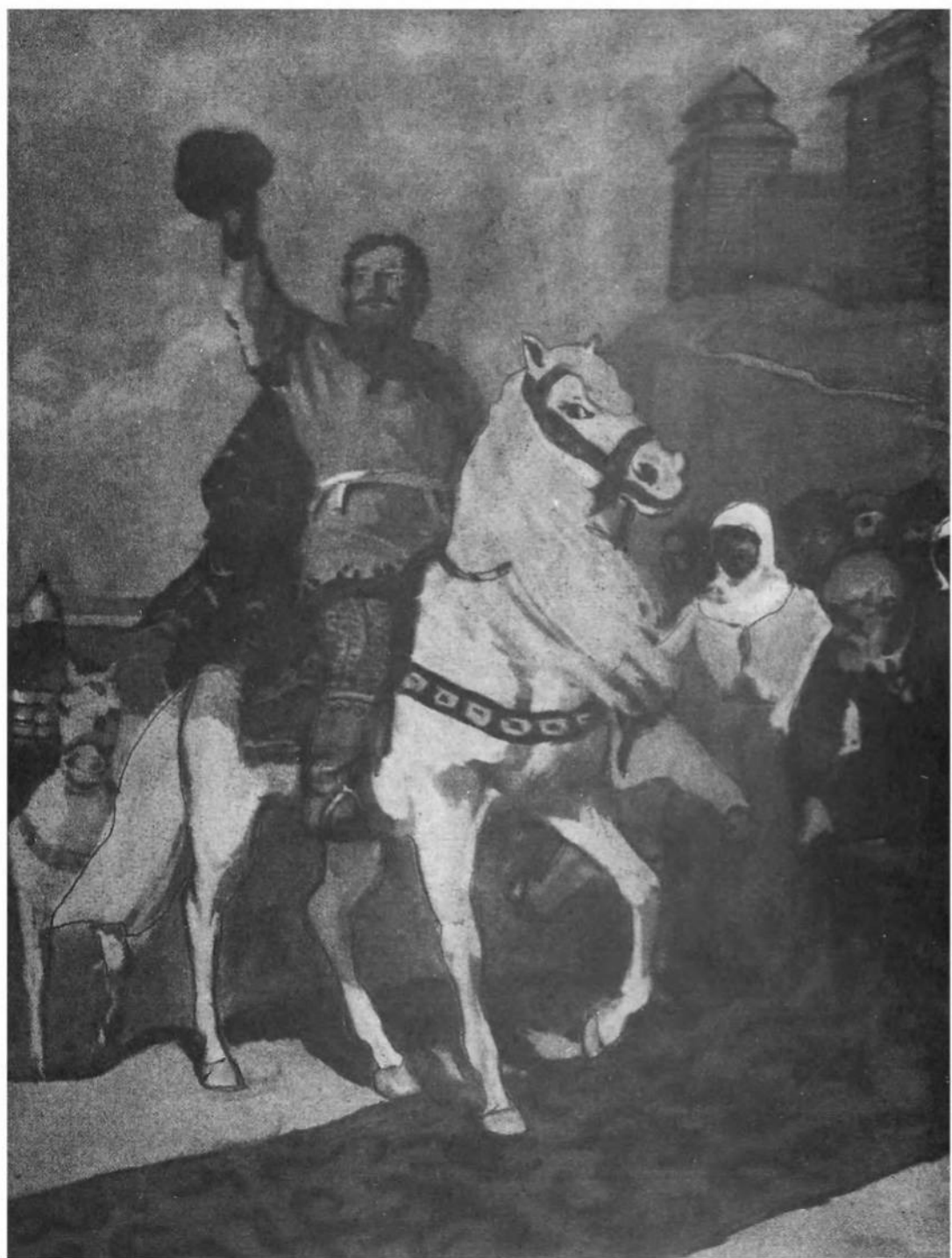
Переказала
Нашаля Завіла

ГЛОКО

про Ігорів похід

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО "ГОВЕРЛЯ"
НЮ ЙОРК - ЗДА
1965

Чи не слід нам розпочати, браття,—
як співали в сиву давнину,—
спів про те, як із своєю раттю
вирушав князь Ігор на війну.

Не з казок, не з домислів Бояна
нашу пісню ми поведемо —
ми бувальщину співати станем,
сьогоденну правду повімо.

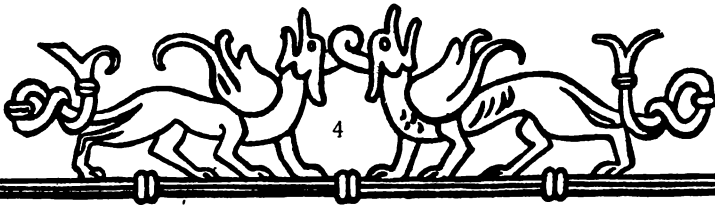
Бо коли Боян бувало пісню
у натхненні вішому складав,
розтікався він по древу мислю,
сірим вовком по землі шугав;
він орлом у синє небо линув,
як замислить про минуле спів,
і тоді на зграю лебедину
випускав він десять соколів.

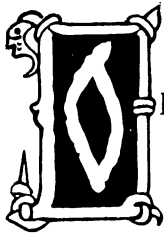
Здоганяє сокіл котру лебідь —
та вже й пісню почина свою:
про Мстислава, що колись Редедю
подолав у чесному бою;

заспіва про славу тогочасну,
Ярослава Мудрого часи,
про Романа, що прозвали Красним,
бо такої вдався він краси.
То не лебеді злітають вище,
не ширяють ясні соколи —
то Боян персти розправив віщі,
і під ними струни загули.
Починаймо ж нашу повість, браття,
від старих часів до наших днів:
як зійшло на Ігоря завзяття,
ясний розум мужністю зміцнів,
розпалилось серце молодечтвом,
ратним духом сповнилась душа,—
і в похід на землю половецьку
він за Руську землю вируша.

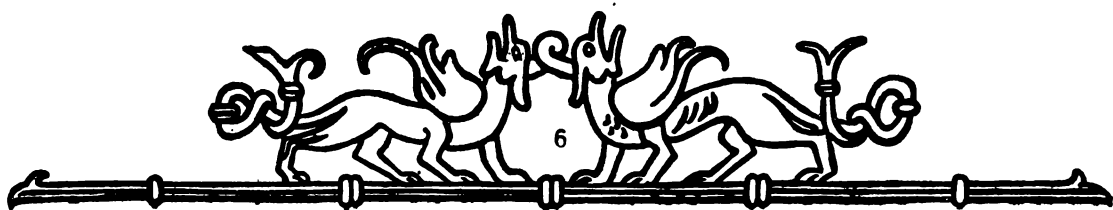

Боiane, соловію давній!
Якби ти співав про цей похід,
по деревах скачучи уявних,
у підхмарний зносячися літ,
вслід Трояну через гори й луки
ти б хвалу обáполи звивав,
і тоді Олеговому внуку,
ти отак би Ігорю співав:
— То не буря крізь широкі гони
соколів підхоплює й жене;
то не галич зграєю до Дону
через поле котиться буйне...
Або, може, мовою такою
ти складав би пісню в тую мить:
— Заіржали коні за Сулою,
буйна слава в Києві дзвенить,
засурмили сурми з Новгородa,
у Путивлі стяги майорять,—
дожидає Ігор Всеволода,
щоб укупі вирушить на рать.

— Мій єдиний брате, ясний світе! —
Всеволод до нього річ повів,—
Святослава ми обидва діти
і немає більш у нас братів.
То лаштуй же, брате, гостру зброю,
борзих коней обряжай у путь,
а мої готові вже до бою
і на мене біля Курська ждуть.
А мої куряни знамениті —
всім відомі воїни-орли,
бо вони під сурмами сповиті,
не в колисці змалечку зросли,
а на ратнім полі під шоломом,
і годовані з кінця списів...
Кожна путь-дорога їм відома
між ярами й нетрями лісів.
Пружні луки зроду в них не слабли,
повні стріл відкриті сайдаки,
завжди добре вигострені шаблі,
і самі вони, мов ті вовки,
перескочуть простір неосяжний,
подолають далеч степову,
щоб знайти для себе честь звияжну,
а для князя — славу бойову!

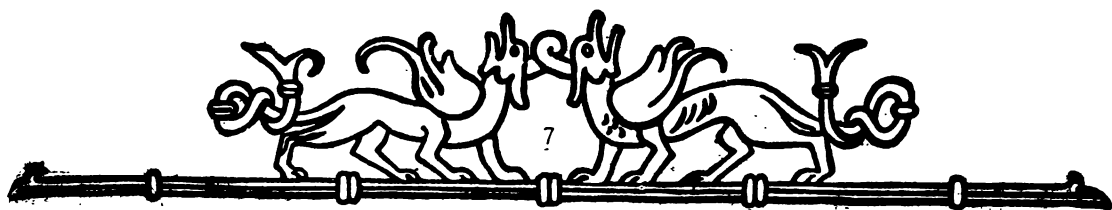

Ігор-князь на сонце подивився
і побачив: небувала мла
на усе на Ігореве військо
від ясного сонця налягла.

І сказав він: — Браття і дружино!
Нам миліша смерть, аніж полон!
То сідаймо ж всі на коні нині
та й погляньмо на великий Дон! —
На знамення, що віщує долю,
запал князю зважить не дає.
— Хочу, — каже, — в половецькім полі
преломити гострене коп'є!
Хай в бою не будь мені живому
разом з вами, руські вояки,
тільки хочу пити я шоломом
волу з Дону. з синьої ріки!

Князь ступив у золоте стремено
і вперед поїхав по полях.

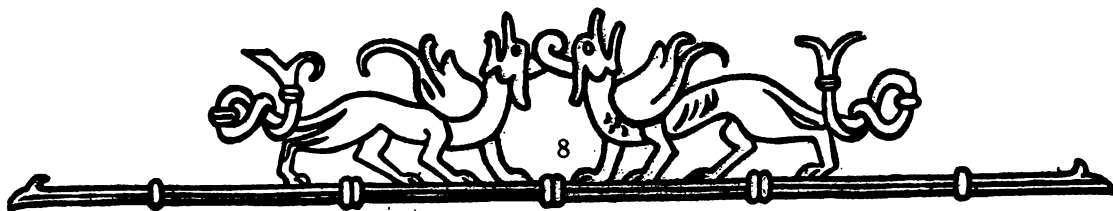

Оточили путь лихі знамення:
сонце млою заступає шлях,
побудилось птаство полохливе,
уночі вчуваючи грозу,
і звірині посвисти лякливі
в чагарях лунають поблизу.
З верховіття Див кричить в тривозі,
і летить відгомін прорікань
по Сулі, по морю і по Волзі,
в Сурож, Корсунь і Тмуторокань.
І тоді побігли половчани
аж на Дон великий без шляхів,
уночі вози їх закричали,
наче зграї зляканих птахів.
Ігор-князь веде до Дону військо!
А біда вже в'ється, наче птах,
а вовки грозу вже чують близько
і тривожно виють по ярах.
Орлій клетк на учту потаємну
кличе птиць... Лисиці на щити
брешуть злякано... О, Руська земле!
Вже далеко за горою ти!

* * *

Довго ніч триває. Вже й світання,
та поля повила сива мла.
Солов'їне стихло щебетання,
галич в лісі гомін ізняла.

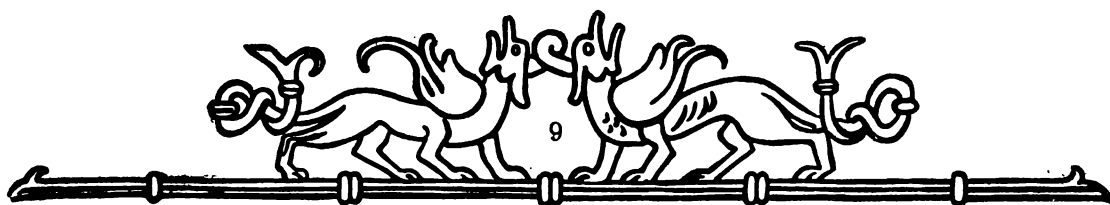

Неосяжне поле руські вої
зап'яли у багрянні щити,
щоб для князя слави бойової,
а для себе почесі знайти.

Як у п'ятницю зайнявся ранок,
потоптали половців у прах,
і помчали красних половчанок,
розметнувшись стрілами в степах.
І помчали шовк і оксамити,
опанчі коштовні й кожухи,
щоб мости в болоті помостити,
килимами вистелить шляхи!
А червоний стяг, корогву білу
і на срібнім ратищі бунчук —
те по праву Святославич смілий,
як здобуток свій, бере до рук.

Спить Олегів славний рід у полі.
Залетів-таки далеко він!
Не покривдить, знать, його ніколи
чорний ворон — лютий половчин.
Ані білий кречет, ані сокіл
не покривдять той хоробрий рід:
Гза тікає вовком в степ широкий,
і Кончак біжить за ним услід.

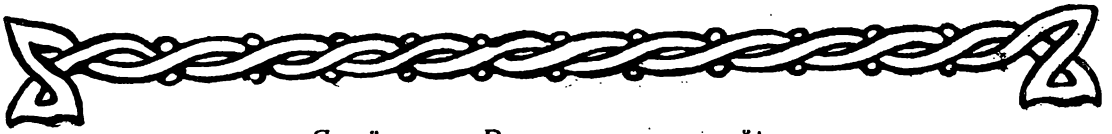

Ана другий день криваві зорі
обійняли вранішню блакить.
Чорні хмари грізно йдуть від моря
і чотири сонця хочуть вкрить.

В них тріпочуть блискавиці сині...
Видно, ждять нечуваних громів!
Видно, злива стрілами наринє
від донських зелених берегів!
Тут списам ломитися на друзки,
тут мечам трошиться об щити
половчан лихих... О, земле Руська!
Вже далеко за горою ти!

Ось вітри, Стрибожі внуки, віють
З моря стрілами. Гуде земля.
І річки течуть-каламутніють,
і покрились порохом поля.
Половчани з моря йдуть і з Дону,
заступили руським всі світи.
Для дітей бісівських крик — заслона,
а для руських — багряні шити.

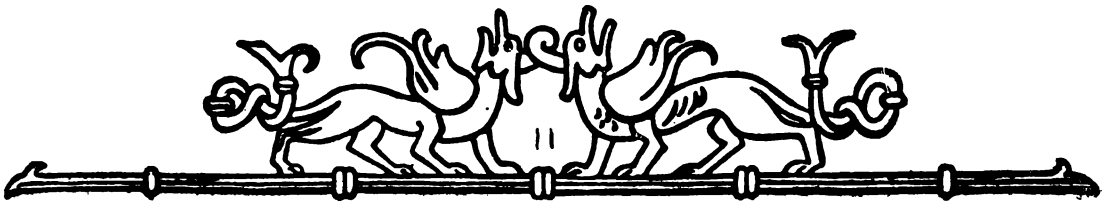

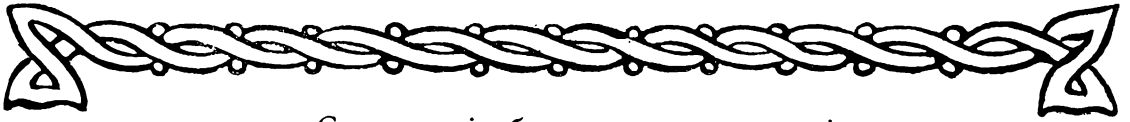

Ярий туре, Всеволоде славний!
На бороні міцно ти стоїш,
стріли сиплеш на ворожі лави,
об шоломи шаблею гримиш.
Де проскаче тур по бойовищі,
де його виблискує шолом,—
там і меч його дзвенить і свище
і стинає голови кругом.
Чи страшні тому криваві рани,
хто забув в гарячому бою
про Чернігів, про життя та шану
і про красну Глібівну свою?!

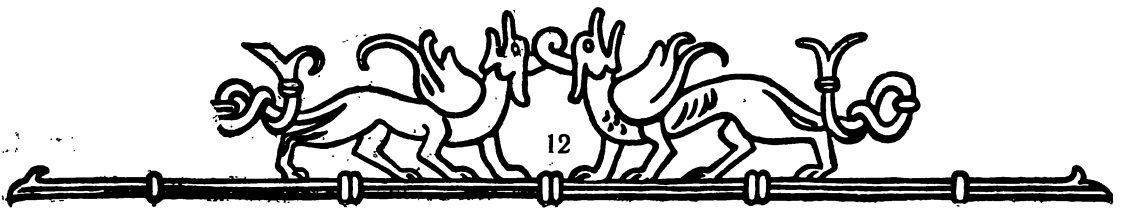
* * *

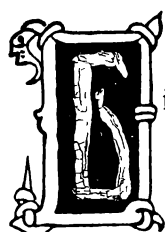
Проминули роки Ярослава,
відгули Троянові віки,
і Олега, сина Святослава,
із братами чвари та сварки.
Бо Олег, той князь з Тмутороканя,
стріли й смерть посіяв по ланах.
В золоте стремено тільки стане —
загуде у Києві луна.
І великий князь у неспокою
прислухавсь і зброю готував,
а в Чернігові щодня з журбою
Володимир вуха затуляв.
А Борис, хоробрий Вячеславич,
у бою загинув в ті роки,
і зелену паполому трави
заплели над ним біля ріки.

Святополків батько в тому ж році
теж поліг від братньої стріли,
і між двох угорських іноходців
його тіло в Київ привезли.
За Олега, що його недаром
Гориславичем Боян нарік,
засівались і зростали чвари
і ставав коротшим людський вік.
І тоді в полях ратайські гуки
чуть було не часто на Русі —
на полях кричали чорні круки
і ділили трупи в ті часи,
налітала на споживу галич,
вороняччя їжі припасло...
Хоч страшні бої колись бували,
та таких, як нині,— не було!

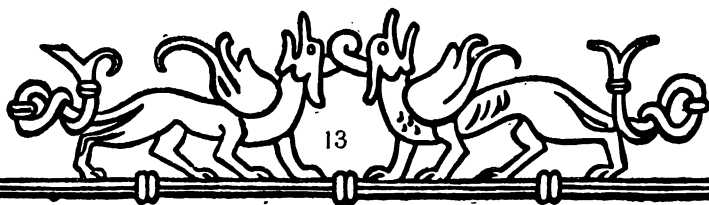

Вій кипить від рання і допізна,
не вщуає січа і вночі.
Линуть стріли, наче дощ залізний,
і гримлять гартовані мечі.

Крешуть іскри шаблі об шоломи
і списи трошаться у борні,
у степу незнаному, чужому,
в половецькій дальній стороні.
Тут поля кістками засівали,
поливали кров'ю той посів,
і зійшов він тугою та жалем
для всієї славної Русі...

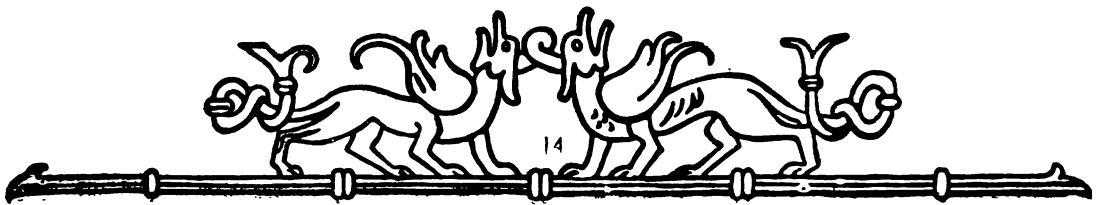
Що там чути в полі — шум і дзвони
на зорі полинули не в лад? —
То ковуїв зрушились загони
і безладно кинулись назад.
Втікачів безчесних переймати
Ігор-князь помчав наперестріт,

жаль-бо князю Всеволода-брата,
заливають очі кров і піт!..
Третій день не стало сили битись —
впали долі руські бунчуки!..
Тут братам припало розлучитись
край Каяли, бистрої ріки.
Тут вина кривавого нестало,
тут хоробрі руські соколи
досхоchu сватів понапували,
а самі кістками полягли

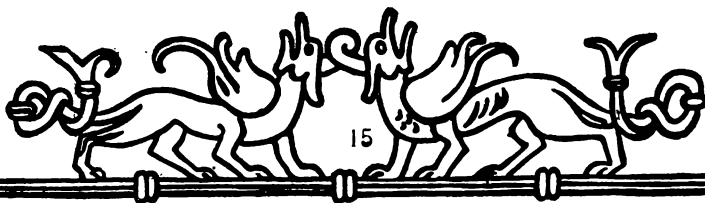
Невесела то була година!
Аж поникла жалібно трава.
Руську міць поглинула пустиня,
і схилились в тузі дерева.
І тоді дівцею вступила
журна Кривда в руську сторону,
розіп'яла лебедині крила,
розплескала воду на Дону,
розплескала в синім морі воду
і привільні знищила часи...
Про колишні славні походи
вже забули й думать на Русі.
Бо почав казати брат до брата:
— Це мое, а це також мое! —
І крамолу почали кувати,
і казать «велике» про мале.
Почалися між князями чвари,
вороги ж ішли з далеких піль

і безкарно згубливі удари
здавали руським звідусіль

Ой, далеко зайде соколисько,
як почне над морем птаство бити!
А хоробре Ігореве військо
вже тепер ніяк не воскресить...
Карна й Жля по руських землях скачуть,
смолоскип погребний несучи.
Руські жони безутішно плачуть
по коханих вдень і уночі:
— Вже не йти нам думкою за ними,
вже про них і гадки не гадать,
вже нам їх не бачити очима,
а срібла та золота не ждуть!..
Стогне Київ тугою тяжкою,
і Чернігів хилиться з плачем,
і жалоба стелеться рікою
і сльозами по Русі тече.
А князі ведуть сварки даремні,
відкривають путь крामолі й злу,
й вороги ідуть на руську землю
і беруть данину немалу.
Всеволод та Ігор не на втіху,
а на горе, на велике зло
розбудили те минуле лихо,
що понині приспане було.
Ще ж недавно Святослав великий
всі горби й яруги притоптав.

помутив усі озера й ріки,
посушив потоки й болота,
наступив на землю половчанську,
Руський край грозою оберіг,
і Кобяк, тодішній князь поганський,
у полоні в Києві поліг.
Венеційці, греки та морави,
всі народи в славні ті часи
величали князя Святослава,
нині ж гудять Ігоря усі,
бо згубив він славу вікодавню,
силу війська, золота й срібла,
і в сідло невільницьке, безславне
пересів із княжого сідла.

Гмутен сон наснився Святославу,
затъмарив чоло його ясне.

— Снилось,— каже,— ніби в чорний саван
одягали з вечора мене.

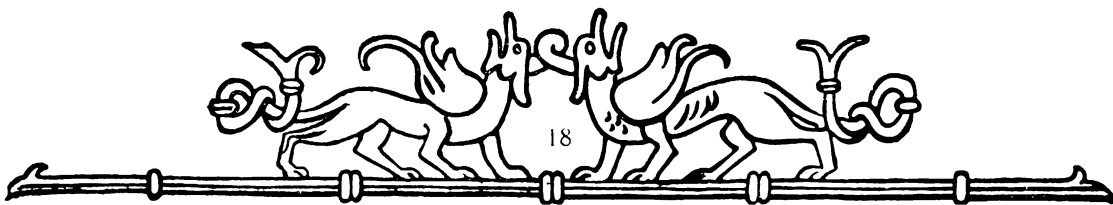
І лили отруйні сині вина,
і на груди сипали мені
із поганських сайдаків перлини,
і співали жалібні пісні,
і на теремі моєму гребінь
долі впав із золотих верхів...
Цілу ніч кричали круки в небі
і до моря кликали птахів!..
— Туга, княже, розум твій полонить,—
так йому бояри відрекли,—
бо напитися шоломом з Дону
полетіли наші соколи,
із престолу отчого злетіли
пошукати слави та хвали,
та поганці їм відтяли крил
і в залізні пута зап'яли.

Темно стало в третій день безщасний:
двоє сонць затьмарилось тоді,
з ними двоє місяців погасло --
Святослав з Олегом молоді.
На Каялі хмара світло вкрила
й по Русі, мов барсове кубло,
розметнулась половецька сила, —
на хвалу безчестя налягло.
Вже схилилась воля у покорі,
вже на землю Див махнув крилом,
вже дівчата готські біля моря
дзвонять руським золотом-сріблом,
і співають про бої колишні,
і радіють з брязкоту прикрас...
Тільки ми, дружина, безутішні,
бо нема веселощів для нас!

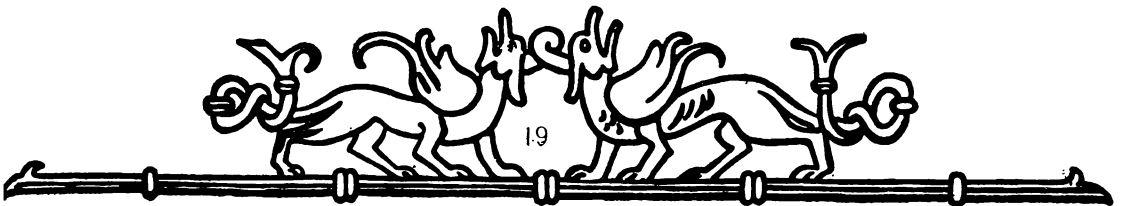
Золоте тоді промовив слово
Святослав крізь сльози жалібні:
— Ой, мої сини, мої братове,
Всеволоде й Ігорю буйні!
Половецьку землю ви зарано
турбувать мечами почали,
в перемозі не дістали шани,
кров поганську марно пролили.
В вас обох серця залізні, смілі,
у броню заковані міцну.
Нащо ж ви таку ганьбу вронили
на мою на срібну сивину?

Слід би вам із Ярославом-братом
повести поєднані полки,
Ярослав-бо дужий та багатий,
а його хоробрі вояки
без щитів, з ножами у халявах
подолають всіх у боротьбі...
Ви ж схотіли всю майбутню славу
захопити самим лише собі!
І тепер ця слава піде димом
під мечами лютих половчан:
Глібів син, хоробрий Володимир,
вже загинув від смертельних ран,
вже й на Римів лютий ворог ринув
обернулись на зворот часи...
Туга й горе Глібовому сину!
Туга й горе зганьбленій Русі!..
І хоча для сокола старого
захищать гніздо не в первині,
та коли князі — не допомога,
не під силу буде це мені!

Гей, великий княже Всеволоде!
Якби ти прилинув іздала,
ти із Волги вихлюпав би воду,
синій Дон шоломом розілляв.
І були б невільники дешеві,
полонянки зовсім без ціни...
Наче стріли линули б огневі
за тобою Глібові сини!

Гей, князі Давид і буйний Рюрик!
Чи шоломи ваші не в крові,
ваші вої не ревуть, як тури,
ідучи в походи бойові?
Гак зберіть же військо нездоланне,
в золоті стремена уступіть,
за криваві Ігореві рани
і за Руську землю відплатіть!

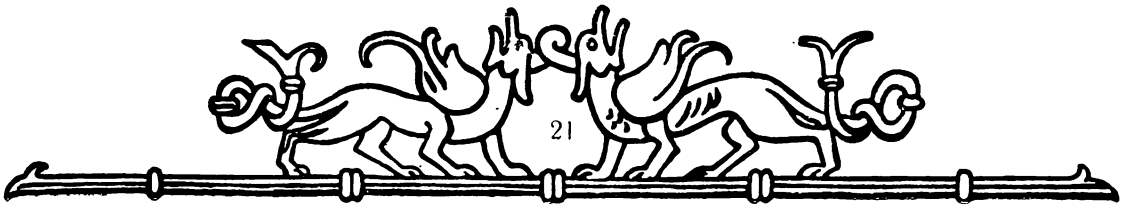
Ярославе Осмомисле княже!
Ти, могутній, високо підвівсь,
ти своєю раттю, наче кряжем,
від угорських гір загородивсь.
Королеві став ти на дорозі,
ти замкнув запорами Дунай,
і з свого престолу сиплеш грози
на султанів у заморський край.
Як змітав ти наступи султана,
так тепер і половців змети,—
за криваві Ігореві рани
і за Руську землю відплати!

І Мстислав з Романом, ви обидва
повсякдень думками у бою,
мов той сокіл, що, готовий в битву,
стежить здобич звисока своєю.
В вас залізні панцирі незломні,
і щити черлені при плечі,

і латинські ковані шоломи,
й харалужні гострені мечі.
Підкорились многи вам племена,
не одна схилилась голова...
Ігореві ж згасло світло денне,
і зронили листя дерева.
А хоробре Ігореве військо
вже тепер ніяк не воскресить!..
Кличе Дон князів на бойовисько
половецьку знищить ненасить. '

Всеволод, та Інгвар, та ще трое
шестикрильців в доброму гнізді!
Чом не стане ваша ляська зброя
на підмогу браттям у біді?
Заступіть ворота половчанам,
ім щитами путь загородіть,
за криваві Ігореві рани
і за Руську землю відплатіть!

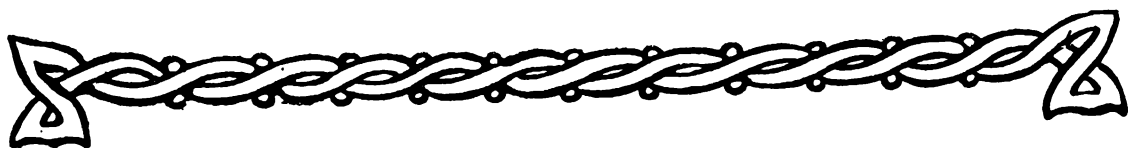

Вже Сула у Переяслав-місто
не тече прозора й срібляна,
вже до Полоцька тече багнисто
під поганські поклики Двіна.

Із усіх князів єдиний тільки
об щити й шоломи ворогів
Ізяслав, хоробрий син Васильків,
у бою мечами подзвонив.
Та самітний проти сил ворожих
він не зміг опертися Литві
й під мечем поліг на смертнім ложі,
на кривавій стоптаній траві.
А дружину княжу вороняччя
покривало чорними крильми,
хижі звірі лижуть кров гарячу,
і гарчать, і б'ються над кістьми.
Не було тут брата Брячислава,
й другий брат підмоги не подав,—
сам-один стару дідівську славу
перейняв хоробрий Ізяслав,

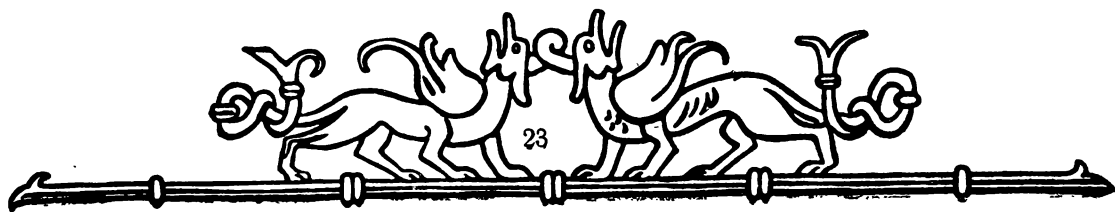

сам-один жемчужну душу з тіла
крізь намисто злотне ізронив...
Городенські сурми засурмили,
і веселість смуток полонив.
Ярославе й всі Всеслава внуки!
Вам вже стяги похилити час,
час мечі сховати вам і луки,
бо дідівська слава не про вас:
через ваші чвари та незгоди
йде наруга на Всеславів край,
бо відкрили ви стежки та ходи
в Руську землю для ворожих зграй!

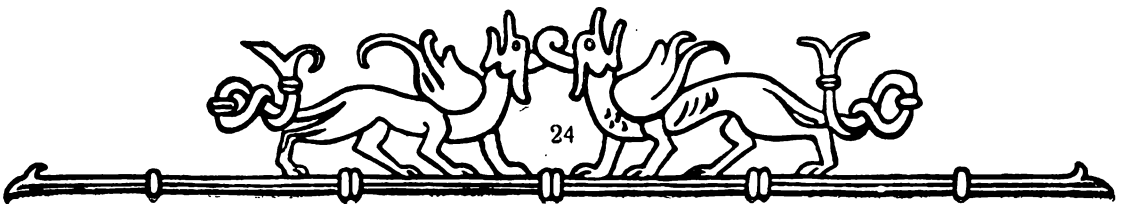
* * *

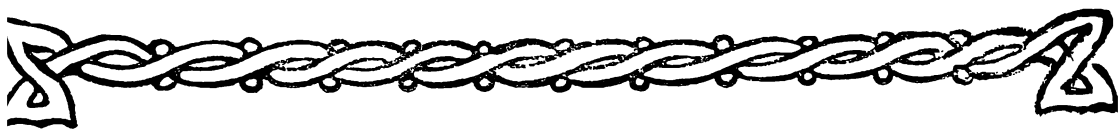
Що було колись, на сьомім віці,
так Боян премудрий повідав:
загадав добитись не дівиці,
а престолу в Києві Всеслав.
Надихнувшись чарівної сили,
на баского скочив він коня
й до престолу київського сміло
доторкнувся держакон коп'я.
В Білгороді виник лютим звіром
опівночі з синьої імли,
а на ранок вже його сокири
Новгородську браму рознесли.
А тоді шаленим вовчим бігом
він метнувся з Дудуток навпростець
і доскочив до ріки Немиги,
що про неї так казав співець:

— Там снопами голови стелили,
на току життя складали в пил,
харалужними ціпами били,
людські душі віяли від тіл.
Засівались береги Немиги
не добірним зерном узимі,—
там криваве поле, вкрите снігом,
засівалось руськими кістьми...—
Той Всеслав князів скликав до суду,
городи та села поділяв,
сам, як вовк, шугав по всіх усядах,
навіть Хорсу путь перетинав.
Як уранці в Полоцьку дзвонили,
він вчував у Києві той дзвін.
Та хоч віщий дух був в дужім тілі,
часто лиха зазнавав і він.
Це ж Боян всевидючий про нього
проказав речення пам'ятне:
«Ані хитрого, ані меткого
божий суд однако не мине!..»
Ой, сумує Русь і тужить слізною,
як згадає про старі часи,
бо й тепер знамена мають різно,
і співають нарізно списи!

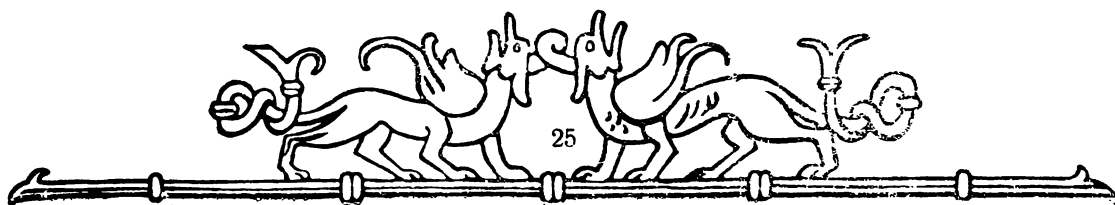

На Дунаї чутъ, як промовляє
Ярославна ранком у плачу:
— Ой, полину,— каже,— по Дунаю.
Мов зозуля сива полечу.

Омочу я свій рукав бебряний
у Каялі, в бистрому виру,
на кривавім тілі присхлі рани
я моему князю обітру.

Ярославна плаче на горожі
у Путивлі, в передранній тьмі:
— Ой, Вітрило-Вітре! Чом вороже
повіваєш легкими крильми?
Чом несеш ти зливу необорну
половецьких стріл на руську рать?
Чи тобі не вистачить простору
угорі під хмарами гулять?
Чи тобі замало, легковію,
колихати в морі кораблі?

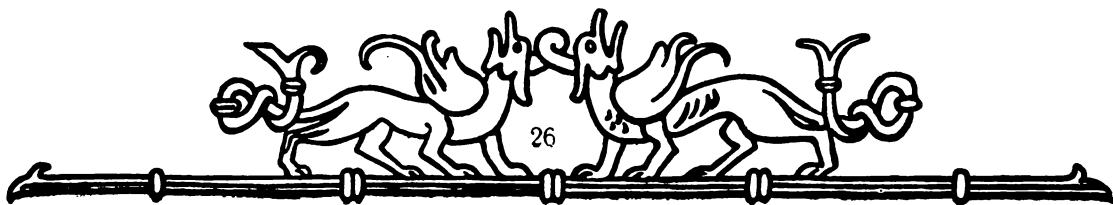

Чом розкидав ти мою надію
по степу, по білій ковилі?

У Путивлі Ярославна тужить
в передранній тьмі, в самотині:
— Ой, Славуто-Дніпре! Біг твій дужий
пробиває гори кам'яні!
Ти назустріч славі та звитязі
Святославів човен легко ніс,
принеси ж тепер до мене князя,
щоб не слала я до моря сліз!

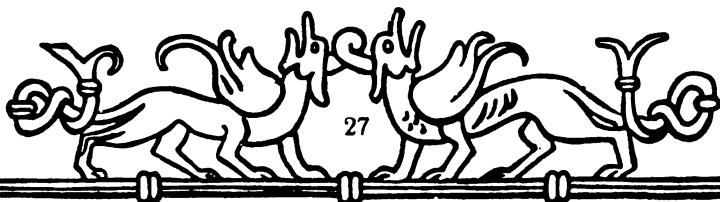
У Путивлі плаче Ярославна,
і луна тужіння голосне:
— Сонце, Сонце! Красне та ласкаве,
ти до всіх привітне та ясне!
Нащо ж ти промінням попалило
в чистім полі князеві полки? —
Ім від спраги луки покрутило,
затулила туга сайдаки!..

ночі схлюпнулось море темне,
тумани навалою пливуть.
З половецьких піль на Руську землю
простелилась Ігореві путь.

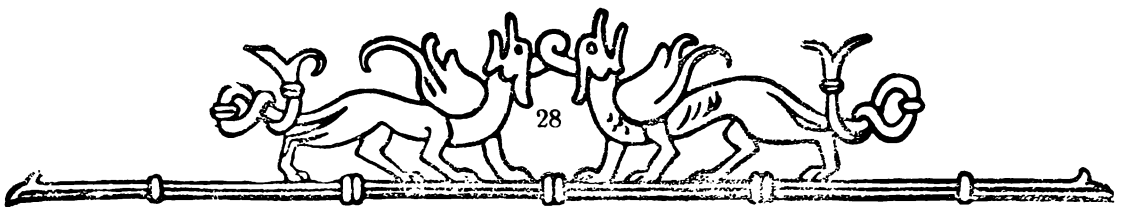
Вже зоря згасилася червона.
Ігор спить — і водночас не спить:
він думками змірює від Дона
до Дінця несходжені степи.
Опівночі кінь заржав у полі,
тихий свист долинув з-за ріки.
Вже не бути Ігорю в неволі! —
це Овлур дає йому знаки:
час тікати, мовляв,— ніхто не стежить!
І земля навколо загула,
захитались половецькі вежі,
зашуміла біла ковила.
Князь метнувся горностаєм білим
в очерет до річки напрямки,
і полинув гоголем на хвилі,
і по той бік виринув з ріки.

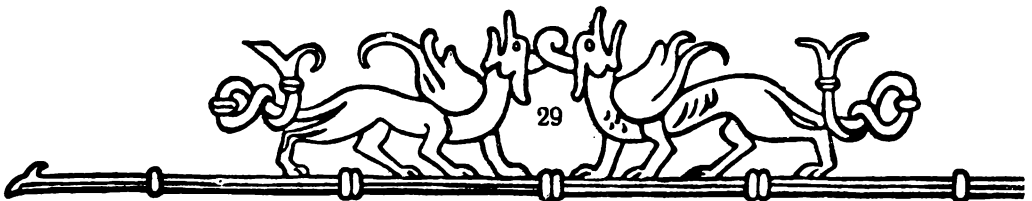
На коня схопився... Скочив з нього
і понісся соколом вночі,
гострим зором стежачи дорогу,
голубів та лебедів б'ючи.
Коли Ігор полетів, мов сокіл,
то й Овлур услід за ним помчав
сірим вовком через степ широкий,
срібні роси струнуючи з трав.

Плюскотить Донець назустріч тихо:
- Величання князеві й хвала!
Руським людям — радощі та вітха,
Кончаку ж досада немала!
-- І тобі хвала та величання!
так Дінцеві Ігор відмовляв,—
бо для князя береги піщані
ти травою й квітами встеляв,
колихав його на хвилях чистих,
повивав завоєм туману
і стеріг його, мов чайку бистру,
мов під бурю пташку самітну.
Не така, говорять, Стugna-річка,
бо вона в бистринь свою лиху
ручаї й потоки невеличкі
увібрала на своїм шляху
й молодого князя Ростислава
поглинула в згубній глибині.
Плаче мати, никнуть квіти, й трави,
і дерева хиляться смутні...

Не сороки у степу стрекочуть,
то Кончак і Гза по сліду мчать.
Постихало птаство серед ночі,
навіть круки й галиці мовчать,
тільки довгі полози плазують...
Ніч пройшла. Токочуть ятелі,
і світання весело віщують
солов'ї в прозірчистій імлі.
Гза говорить: — Якщо сокіл в полі
до гнізда простує навмання,
золотими стрілами в неволі
постріляєм ми соколеня!
— Якщо сокіл до гнізда простує,—
відмовля Кончак йому на те,—
то дівиця красна примудрує
й соколятї крильця обплете! —
Каже Гза: — Як крильця обплітати
стане красна дівчина йому,
то не буде в нас ні соколяти,
ані тої дівчини в дому

Соколиний рід увесь збереться
і старі образи спом'яне,
і тоді у полі половецьким
буйне птаство бити нас почне!

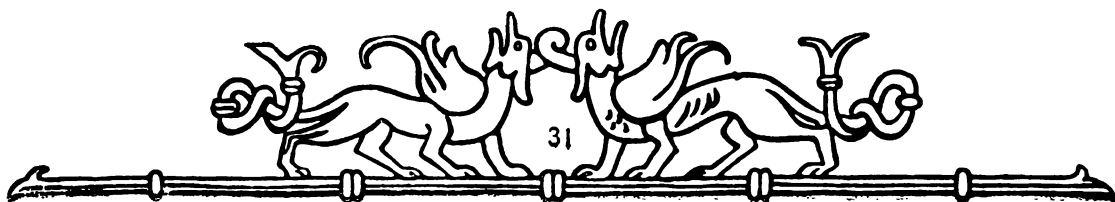

Рік Боян, славетний піснетворець,
славлячи походи давніх днин:
— Голові без пліч — велике горе,
тілу теж — без голови загин! —

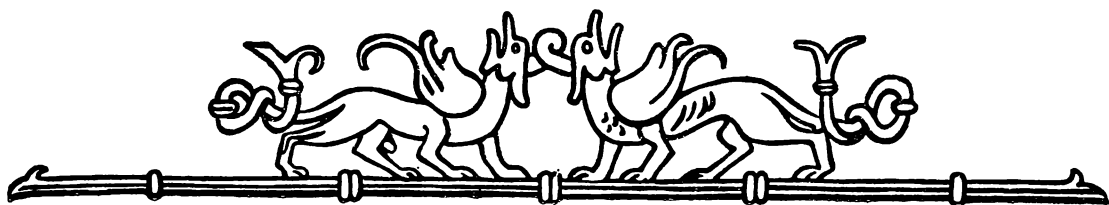
А Русі — без Ігоря!.. Та ся
сонце в небі. Ігор — на Русі!
І співають діви на Дунаю,
аж до моря в'ються голоси.
Боричів узвіз уже проїхав
і вступає в Київ Ігор-князь.
І по всій Русі велика втіха
від цієї звістки розійшлась.

Як старим князям співали славу,
заспіваймо нині молодим:
— Величайся, Ігор Святославич,
Всеволод буй-тур, найперший з лави,
й Володимир Ігорович з ним!

Хай живуть князі та їх дружина,
нездоланні руські вояки!
Слава оборонцям батьківщини
хай гримить на всі світи й віки!

«Слово про Ігорів похід» є віршований переказ старовинного твору «Слово о полку Ігоревім», складеного невідомим автором в кінці XII століття мовою тої древньоруської народності, яка створила древньоруську державу — Київську Русь — і від якої, як від єдиного кореня походить лише українська нація, бг Київська ісь - це Княжа Держава Українського Народу!

Навесні 1185 року князь Ігор Святославович Новгород-Сіверський, брат його Всеволод (князь Курський і Трубчевський), небіж Святослав (князь Рильський) і син Ігоря Володимир виступили в похід проти степових кочівників-половців, які своїми постійними нападами турбували й руйнували *укр.* народ. З військом князів був і загін ковуїв (плем'я осілих кочівників), відряджених їм на допомогу Чернігівським князем Ярославом, двоюрідним братом Ігоря та Всеволода.

Саме під час виступу в похід, 1 травня 1185 року, було затемнення сонця («небувала мла... від ясного сонця налягла», «сонце млою заступає шлях»), а в ті часи це вважалося за лиховісну ознаку.

Розповідається в *«Слові»* про справжню історичну подію, про яку ми дізнаємося і з іншого писаного пам'ятника того часу — з *«Літопису»*.

